

Menettely ministerin viestintäkoulutusta koskevassa asiassa

KANTELUT JA TUTKINNAN RAJAAMINEN

Oikeuskanslerinvirastoon on 2.-3.6.2020 saapunut useita kanteluita, joissa arvostellaan silloista valtiovarainministeriä Katri Kulmunia osallistumisesta vuosina 2019 ja 2020 työ- ja elinkeinoministeriön ja valtiovarainministeriön maksamaan, Tekir Oy:ltä (jäljempänä Tekir) hankittuun viestintäkoulutukseen. Viestintäkoulutuksen katsotaan kanteluissa ainakin osaksi liittyneen pikeminkin puolueen puheenjohtajan kuin ministerin tehtävien hoitamiseen. Eduskunnan oikeusasiamies on 17.9.2020 siirtänyt oikeuskanslerin käsiteltäväksi samaa asiaa koskevia kanteluita. Kanteluissa pyydetään tutkimaan myös, ovatko ministeriöt toimineet lain mukaisesti viestintäkoulutusta koskevassa hankinnassa.

Kanteluissa arvostellaan myös Kulmunin silloisen erityisavustajan Kari Jääskeläisen menettelyä. Jääskeläisen menettelystä on nostettu syyte Helsingin käräjäoikeudessa, joka on antanut asiassa tuomion 9.2.2023. Oikeuskansleri ei puutu riippumattomien tuomioistuinten toimi- ja harkintavaltansa rajoissa tapahtuvaan päätöksentekoon. En näin ollen tutki Jääskeläisen menettelyä.

TAPAHTUMAT

Kansanedustaja Katri Kulmuni nimitettiin elinkeinoministeriksi 6.6.2019.

Kulmuni osallistui 26.7.2019 yhdessä erityisavustaja Kari Jääskeläisen kanssa tapaamiseen, jossa Kulmunin tarvetta esiintymisvalmennukseen käytiin läpi Tekirin edustajan kanssa.

Kulmuni osallistui 31.7.2019 ensimmäiseen, haastattelutilannetta koskevaan esiintymisvalmennukseen.

Erityisavustaja esitti elokuun 2019 alussa työ- ja elinkeinoministeriölle tarpeen saada elinkeinoministerille uuden ministeritehtävän sujuvaan haltuunottoon liittyvää vaativan viestinnän koulutusta ja -konsultointia.

Viestintäpalveluita koskeva sopimus työ- ja elinkeinoministeriön ja Tekirin välillä allekirjoitettiin 8.8.2019. Henkilöstöhallinnon johtaja toimi asiassa yhteyshenkilönä henkilöstöhallinnon ja ministerin esikunnan välillä ja erityisavustaja toimi yhteyshenkilönä Tekirin suuntaan. Sopimuksessa sovittiin kolmesta kolmen tunnin valmennuksesta hintaan 13 600 euroa ilman arvonlisäveroa. Sopimukseen sisältyi lisäksi mahdollisuus yksittäisten, erikseen tilattavien ja ministerille tarpeellisten lisäkonsultointien ostoon tuntihinnoin tai projektihinnoin.

Kulmuni osallistui toiseen esiintymisvalmennukseen 14.8.2019. Aiheena oli kaksintaistelutilanteen valmennus. Kulmunin kolmas esiintymisvalmennus 3.9.2019 koski asiakkaan valitseman puheen harjoittelua, johon liittyi ennakkovalmistautuminen puhelimesta 25.8.2019 ja puheluonosten kommentointia.

Kulmuni valittiin puolueen puheenjohtajaksi 6.9.2019.

Kulmuni osallistui esiintymisvalmennukseen 13.9.2019 ennen Ylen Ykkösaamun lähetystä 14.9.2019 ja 3.12.2019 ennen saman päivän A-studion lähetystä.

Työ- ja elinkeinoministeriö maksoi elinkeinoministerille hankituista valmennuksista Tekirille kahden laskun perusteella yhteensä 24 100 euroa ilman arvonlisäveroa. Valtioneuvoston hankintaohjeen mukainen vähäisen hankinnan raja 20 000 euroa ilman arvonlisäveroa ylittyi sopimuksen teon jälkeen.

Kulmuni nimitettiin valtiovarainministeriksi 10.12.2019.

Erityisavustaja ilmoitti tammikuussa 2020 valtiovarainministeriön viestintäyksikölle, että ministeri toivoo yhteistyön jatkamista Tekirin kanssa. Valtiovarainministeriö teki 4.2.2020 erillisen,

mutta aikaisemman sopimuksen kanssa saman sisältöisen sopimuksen viestintäpalveluista. Sopimuksen yhteyshenkilöiksi nimettiin esikunnan edustajana erityisavustaja ja ministeriön viestinnästä vt. viestintäjohtaja. Tilaukset tuli hyväksyttävä etukäteen vt. viestintäjohtajalla.

Tekir laskutti valtiovarainministeriötä kolme kertaa. Laskujen yhteismäärä oli 21 225 euroa. Ensimmäisen 31.12.2019 päivätyn laskun, 11 050 euroa ilman arvonlisäveroa, osalta tehty työ perustui työ- ja elinkeinoministeriön ja Tekirin välillä tehtyyn sopimukseen ja valtiovarainministeriö vastaanotti laskun Kulmunin jo toimiessa valtiovarainministerinä. Valtiovarainministeriö päätyi erityisavustajalta saatujen tietojen jälkeen maksamaan laskun, joka saatujen tietojen mukaan liittyi ministerin toimintaan. Valtiovarainministerinä Kulmuni osallistui yhteen esiintymisvalmennukseen 15.1.2020. Koska viimeisen laskun jälkeen tilaukset ylittivät vähäisen hankinnan rajan 20 000 euroa, valtiovarainministeriö päätti sopimuksen Tekirin kanssa 11.5.2020.

Edellä mainittujen esiintymisvalmennusten lisäksi Tekiriltä tilattiin viestinnän konsultoinnin palveluita. Konsultoinnin palveluita hankittiin muun muassa al-Holin leirillä olleiden kotiuttamista koskevasta Kulmunin Instagram-kyselystä syntyneen julkisuuden hallintaan.

Viestintäkoulutuksen kokonaiskustannuksesta uutisoitiin 2.6.2020. Kulmuni ilmoitti 5.6.2020 eroavansa valtiovarainministerin tehtävästä. Kulmuni maksoi koulutuksen kokonaisuudessaan ministeriölle takaisin 3.7.2020.

Työ- ja elinkeinoministeriön sisäinen tarkastus teki viestintäpalveluiden hankinnasta 16.6.2020 selvityksen. Työ- ja elinkeinoministeriö on maksamiensa laskujen osalta jälkikäteen katsonut, että Tekirin 30.9.2019 laskuun sisältyneessä, puoluekokousviikonloppuun liittyvässä viestinnän konsultoinnissa 4.9.2019 ei ole ollut kyse ministerin tehtävien hoitamisesta, eikä se olisi kuulunut työ- ja elinkeinoministeriön maksettavaksi.

Valtiovarainministeriö teki hankinnasta 3.6.2020 oikeudellisen arvion. Valtiovarainministeriö on kesäkuussa 2020 saadun selvityksen perusteella jälkikäteen arvioinut, että 31.12.2019 päivätty lasku, joka käsittää kaksi kokonaisuutta A-studiota edeltävän valmennuksen 3.12.2019 ja al-Holia koskevan Instagram-asian, ei ole kuulunut valtiovarainministeriön maksettavaksi, koska kyseisen laskun palveluissa ei ole ollut kyse ministerin tehtävien hoitamisesta.

SELVITYS

Katri Kulmunin selvitys

Katri Kulmuni on 20.6.2021 antanut häneltä pyytämäni selvityksen. Selvityspyynnössä Kulmuni on kerrottu, että selvityksen antajan on velvollisuus pysyä totuudessa antaessaan ylimmälle laillisuusvalvojalle selvityksen. Selvityksen antajalla on kuitenkin mahdollisuus vedota ns.

itsekriminointisuojaan, mikäli hän katsoo selvityksen antamisen saattavan aiheuttaa hänelle vaaran joutua menettelystään rikosoikeudelliseen vastuuseen. Kulmuni ei ole vedonnut itsekriminointisuojaan. Kulmuni on lisäksi 13.3.2022 lausunut työ- ja elinkeinoministeriöltä ja valtiovarainministeriöltä hankitusta selvityksestä.

Kulmuni on lausunut keskeisiltä osin seuraavaa.

Kulmunin saama koulutus on valmentanut häntä esiintymisessä ja viestinnässä uudessa vaativassa tehtävässä ministerinä. Koulutus on tähdännyt yleisten esiintymis- ja viestintävalmiuksien parantamiseen.

Kulmuni ei ole laatinut, hyväksynyt tai allekirjoittanut työ- ja elinkeinoministeriön ja Tekirin välistä sopimusta tai vastaavaa valtiovarainministeriön kanssa tehtyä sopimusta, ja hän ei ole ollut sopimusten yhteyshenkilö. Kulmuni ei ole sopinut koulutusten ajankohtia. Kulmunin mukaan hän ei ole ollut päättämässä Tekirille tehdyistä tilauksista eikä ole ollut tietoinen, että Tekiriltä olisi hankittu jotain muuta kuin tarjouspyynnön mukaisia ministerin tehtäviin liittyviä palveluita. Kulmunin mukaan jälkikäteenkään arvioiden hänellä ei ole mitään syytä olettaa, etteivätkö Tekiriltä tilatut palvelut olisi liittyneet ministerin tehtävien hoitamiseen ja esiintymisvarmuuden parantamiseen ja noudattaisi tarjouspyyntöä. Kulmuni ei ole edellyttänyt, että Tekir toteuttaisi koulutuksen.

Kulmunin mukaan yksikään lasku ei ole ollut hänen tarkastettavanaan tai hyväksyttävänäan eikä hän ole nähnyt niitä ennen kohua. Kulmunin mukaan hänellä on ollut kaikki syy olettaa, että laskut on hyväksytty ministeriöissä normaalissa menettelyssä arvioiden niiden vastaavuutta laadittuun sopimukseen. Kulmunilla ei ole ollut prosessissa mahdollisuutta tai syytä reagoida niiden korjaamiseksi. Kulmuniin ei ole oltu missään yhteydessä esikunnan tai ministeriön muiden osastojen toimesta laskutuksen sisältöön, kohdistumiseen, määrään tai maksatukseen liittyvistä seikoista, saati viestintäkoulutuksen hankintaan liittyvistä mahdollisista ongelmista. Kulmuni katsoo, että hänellä on ollut näin ollen lähtökohtaisesti kaikki syy olettaa asioiden olevan kunnossa ja ellei näin olisi, häntä informoitaisiin asiasta. Mikäli esiin olisi noussut huomioitavia asioita, Kulmuni olisi toiminut tietoonsa saatettujen virkamieskantojen mukaisesti, ml. annettujen toimeksiantojen määrä ja laajuus, joista Kulmuni ei kertomansa mukaan ole ollut tietoinen. Kulmuni toteaa, että valtioneuvoston jäsen työskentelee vastuullisissa tehtävissä kovassa aika-
taulupaineessa, ja normaali ja tuloksellinen työskentely on mahdollista ainoastaan, mikäli voi olettaa ja luottaa työyhteisössä kunkin hoitavan oman tehtävänsä.

Kulmunin mukaan kaikki harjoitteet, joihin hän on itse osallistunut ovat koskeneet esiintymisvalmiuksien parantamista ministerin tehtävässä ja hän on ollut siinä käsityksessä, että palvelut ovat olleet hankintatarjouksen mukaisia. Ensimmäisen esiintymisvalmennuksen 31.7.2019

osalta Kulmuni on ollut käsityksessä, että työ- ja elinkeinoministeriö oli jo tuolloin valinnut Tekirin toteuttamaan koulutuksen.

Kulmunia on pyydetty kiinnittämään selvityksessään huomiota erityisesti 3.9.2019 (puoluekokouspuhe), 13.9.2019 (esiintyminen Ylen Ykkösaamussa uutena puheenjohtajana) ja 3.12.2019 (esiintyminen A-studiossa Rinteen hallituksen eron jälkeen) järjestettyihin esiintymisvalmennuksiin.

A-studiota 3.12.2019 edeltävästä valmennuksesta Kulmuni toteaa, että viestinnän koulutustilaisuuksien tarkoitus on ollut esiintymisrutiinin sekä esiintymisvarmuuden vahvistaminen. Valmennuksessa on läpikäyty ministerille tyypillisesti vastaan tulevat viestintätilanteet. Kulmuni ei ole sopinut koulutusten ajankohtia, eikä ole ollut aloitteellinen koulutuksen tarkemman sisällön suhteen. Tämä koskee myös 3.12.2019 pidettyä valmennusta. Valmennus ajoittui stressaavaan ajankohtaan ja aikataulullisesti erittäin kireään tilanteeseen, jossa Kulmuni valtioneuvoston jäsenenä joutui ottamaan kantaa pääministerin hallitukselle valmistelemaan välikysymysvastaukseen. Kulmuni käytännössä seurasi hänelle laadittua aikataulua.

Kulmunin näkemyksen mukaan on ollut luontevaa, että varmuuden lisäämiseksi valmennusta on saatu ennen merkittäviä tv-esiintymisiä. Kulmuni katsoo, että valtioneuvoston jäsenet edustavat aina valtioneuvoston jäsenyyden kautta hallitusta ja johtamiaan ministeriöitä julkisissa esiintymisissä. Virkatehtäviä hoitavan ministerin lisäksi Kulmuni toteaa olleensa hallituksen toiseksi suurimman puolueen puoluejohtaja ja siten monia muita valtioneuvoston jäseniä laajemmin valtioneuvoston eri asioita ja virkatehtäviä seuraava ja kommentoiva ministeri. Kyseisessä A-studiossa käsiteltiin hallituksen jatkoa. Tässä tai muissa vastaavissa tilanteissa ministerin roolista irrottautuminen ei Kulmunin käsityksen mukaan ole tosiasiallisesti mahdollista.

Työ- ja elinkeinoministeriön sisäisen tarkastuksen selvityksessä 16.6.2020 arvioitiin 3.12.2019 valmennuksen tukeneen ”myös ministerin tehtäviin liittyviä esiintymisvalmiuksia”. Esiintymisvalmennus 13.9.2019 on todettu työ- ja elinkeinoministeriön esittämässä arviossa ministerin tehtävien hoitamiseen kuuluvaksi. Kaikkiaan esiintymisvalmennukset 13.9.2019 ja 3.12.2019 olivat Kulmunin näkökulmasta hyvin samankaltaisia. Molemmat valmennukset olivat ministerin tehtävien hoidon kannalta keskeisten ja tavanomaisesti vastaan tulevien esiintymis- ja haastattelutilanteiden harjoittelua.

Selvitystä pyydettiin myös siitä, oliko Kulmuni ollut päättämässä, antanut suostumuksensa tai ollut tietoinen siitä, että Tekir Oy:ltä hankittiin esiintymisvalmennuksen lisäksi viestintä- ja strategista konsultointia ja katsooko Kulmuni konsultointien liittyneen ministerin tehtävien hoitamiseen. Tältä osin Kulmunia pyydettiin kiinnittämään huomiota erityisesti joulukuussa 2019 hankittuun konsultointiin, joka on liittynyt al-Holin leirillä olevien kotiuttamista koskevasta Instagram-

kyselystä aiheutuneeseen julkisuuteen, ja puoluekokousviikonloppua syyskuussa 2019 edeltäneeseen konsultointiin.

Kulmunin mukaan hän ei ole ollut tietoinen kaikista Tekirille annetuista toimeksiannoista. Hän ei ole tilannut puoluekokousviikonloppuun liittyvää konsultaatiota, eikä ole ollut tietoinen, että puoluekokousviikonloppua olisi edeltänyt konsultointia. Al-Hol –kohuun liittyvästä laskutuksesta Kulmuni toteaa, että siinä näyttäisi olevan kyse hänen esikuntansa tilaamista konsultaatioista. Instagramissa joulukuussa 2019 ollut al-Holin leirin kotiuttamista koskeva Kulmunin kysely levisi nopeasti kansainväliseen uutismediaan otsikoituna nimenomaan Suomen varapääministerin ja valtiovarainministerin Instagram-kyselynä. Kulmunin mukaan siihen liittyneen viestintäkohun hoitaminen on liittynyt ministeritehtäviin. Kansainvälisen uutisoinnin kärkenä oli valtiovarainministerin tehtävä. Valtioneuvosto oli juuri tuohon aikaan käsittelemässä suomalaisten mahdollista kotiuttamista al-Holin leiriltä. Asiaa käsiteltiin tuolloin laajasti mediassa ja valtioneuvostossa ja Kulmuni joutui ottamaan siihen kantaa virkavastuulla valtioneuvoston jäsenenä. Teeman käsittely liittyi Kulmunin mukaan hänen virkatehtäviensä hoitamiseen valtioneuvoston jäsenenä ja hän olisi joutunut ottamaan asiaan kantaa virassaan myös ilman puolueen puheenjohtajuutta. Kulmuni katsoo, että joka tapauksessa valtiovarainministeriölle oli eduksi al-Hol –kyselyn aiheuttaman haitan nopea korjausyritys.

Kulmuni ei ole ollut tietoinen Tekiriltä hankittujen tilausten kokonaissummasta ennen Suomen Kuvalehden kesäkuussa 2020 uutisoimaa artikkelia. Kulmuni koki lopullisen kustannuksen liian suureksi verrattuna alkuperäiseen tarjoukseen. Kulmuni toteaa kantaneensa asiassa poliittisen kokonaisvastuun, jonka vuoksi hän jätti oma-aloitteisesti valtioneuvoston jäsenyyden ja maksoi samoin omasta aloitteestaan kustannukset kokonaisuudessaan takaisin, vaikka katsoo, ettei hänellä ole ollut siihen mitään juridista tai muutakaan velvollisuutta. Kulmuni katsoo toimineensa aivan normaalilla huolellisuudella. Kulmunin mukaan hän ei ole toiminut virkavelvollisuutensa vastaisesti ja kanteluiden ei tulisi hänen osaltaan johtaa jatkotoimiin.

Työ- ja elinkeinoministeriön selvitys

Työ- ja elinkeinoministeriön 12.10.2021 antaman selvityksen mukaan kyseinen hankintaprosessi ja siihen liittyvä maksatusprosessi toteutettiin hankintahetkellä ja maksuhetkellä käytettävissä olleen tiedon perusteella ministeriön normaalien käytäntöjen ja valtuuksien mukaisesti hankintalakia, hankintaohjeita, ministeriön työjärjestystä ja taloussääntöä noudattaen. Jälkikastelussa on kuitenkin ilmennyt, että valmisteleville ministeriön virkamiehille jätettiin ministerin esikunnan toimesta aktiivisesti kertomatta useita prosessin kannalta merkityksellisiä seikkoja. Em. seikkoihin kuuluivat mm. Tekirin kanssa jo ennen tarjouksen jättämistä käyty sopimusneuvottelu ja palvelutoimitusten aloittaminen, sopimuksen aikaisten merkittävien lisätilausten tekeminen sekä kesäkuussa 2020 ministerin eronsa yhteydessä antama ilmoitus ministeritehtäviinsä kuulumattomasta palvelun käyttämisestä (puoluepuheen harjoittelu).

Elinkeinoministeri Kulmunin erityisavustaja esitti elokuun alussa 2019 ministeriön viestintäyksikölle ja henkilöstö- ja hallintoyksikölle yksilöidyn ja välittömän tarpeen saada elinkeinoministerille uuden ministeritehtävän sujuvaan haltuunottoon liittyvää vaativan viestinnän koulutusta ja -konsultointia. Lisäksi hankinnan perusteluiksi esitettiin, että ministeri oli aloittanut uransa ensimmäisessä ministeritehtävässä kesäkuussa 2019 ja samalla oli alkanut Suomen EU-puheenjohtajuuskausi ja tulossa oli vaativia neuvotteluita.

Ministeriö toteaa, että ministerillä on oikeus saada sijoitusministeriöltään ministeritehtävässään selviytymisen kannalta tarpeelliseksi katsottavia palveluja ja myös koulutusta. Kyseisessä tilanteessa ministerin pyytämä, tehtävänsä haltuunottoon liittyvä viestintäkoulutus arvioitiin toimitetun tarjouksen mukaisessa laajuudessa tarpeelliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi. Hankintasopimus Tekirin kanssa valmisteltiin ministeriölle toimitetun kirjallisen tarjouksen perusteella. Tarjouksen mukainen peruspalvelupaketti oli arvoltaan 13 600 euroa, ilman arvonlisäveroa. Tarjoukseen ja sittemmin myös sopimukseen sisältyi lisäksi mahdollisuus yksittäisten, erikseen tilattavien ja ministerille tarpeellisten lisäkonsultointien ostoon ja niiden hinnoitteluperuste.

Hankintaa ministeriössä valmisteltaessa hankinnan kokonaisarvo rajattiin yhteisissä keskusteluissa elinkeinoministerin esikunnan, henkilöstö- ja hallintoyksikön ja viestintäyksikön kanssa siten, että hankintakokonaisuus kohdistuu vain elinkeinoministerin tarpeisiin ja liittyy ajallisesti elinkeinoministerin uuden tehtävän sujuvaan haltuunottoon ministeritehtävän luonne ja haasteellinen tehtävässä aloittamisen tilanne huomioon ottaen. Samalla hankintaa rajattiin niin, että sen tulee pysyä pienhankinnan eli 20 000 euron, ilman arvonlisäveroa, puitteissa. Asian varmistamiseksi hankinnasta ja rajauksesta tehtiin myös hankintamuistio perusteluineen, jossa pienhankintaluonne ja sidonnaisuus tehtävän haltuunottotilanteeseen mainitaan.

Kyseessä oli pienhankinta, joka jää hankintalain soveltamisalan ulkopuolelle. Valtioneuvoston hankintaohjeen suora hankintaperustetta voidaan käyttää mm. silloin, kun palveluhankinta on ennakoidulta kokonaisarvoltaan vähäinen, alle 20 000 euroa ilman arvonlisäveroa. Ohjeen mukaan ennakoitu arvo tarkoittaa hankinnasta arvioitua suurinta mahdollista arvoa, ilman arvonlisäveroa, hankintamenettelyn alkamisajankohtana. Viestintähankinnan ennakoitua kokonaisarvoa määritettäessä voitiin, tarjous ja käydyt valmistelukeskustelut huomioden, elokuussa 2019 perustellusti lähteä siitä, että hankinnan laskennallinen kokonaisarvo jää alle 20 000 euron ilman arvonlisäveroa. Hankinta toteutettiin siten lain ja ohjeiden mukaisesti niiden mahdollistamana suora hankintana. Hankinta tehtiin myös ministeriön työjärjestyksen ja taloussäännön mukaisessa menettelyssä ja valtuuksilla. Lisäksi pienhankinnasta tehtiin hankintasopimuksen lisäksi erillinen vähäisen arvon dokumentoiva muistio, joka arvoltaan vähäisessä pienhankinnassa ei ohjeen mukaan ole välttämätön.

Hankintamenettelyssä oli mukana poikkeuksellisen vahva toimittajan valintaa koskeva ohjaus ministerin esikunnasta, perusteena saada oma (luotettava) palveluntarjoaja herkässä ja ministerin tehtävän hoitoa varten kriittisessä asiassa. Muilta osin hankintaprosessi noudatti ministeriössä yleisesti käytössä olevia pienhankinnan prosesseja. Valmistelussa mukana olleille ministeriön virkamiehille tuli kuitenkin asian jälkikätestarkastelussa kesällä 2020 tieto siitä, että elinkeinoministeri ja erityisavustaja Jääskeläinen olivatkin jo ennen tarjouksen jättämistä pitäneet palaverin viestintäpalvelujen toteutuksesta ja myös palvelun toimittaminen oli jo tosiasiallisesti aloitettu ennen hankintasopimuksen tekemistä.

Työ- ja elinkeinoministeriö maksoi elinkeinoministerille hankituista valmennuksista Tekirille sopimuksen perusteella lopulta yhteensä 24 100 euroa ilman arvonlisäveroa. Yhteissumma koostui kahdesta laskusta, joista ensimmäinen (22.8.2019) oli 6 800 euroa ja jälkimmäinen (3.10.2019) 17 300 euroa. Valtioneuvoston hankintaohjeen mukainen vähäisen hankinnan raja, 20 000 euroa ilman arvonlisäveroa, ylittyi siten sopimuksen teon jälkeen. Ylitys johtui elinkeinoministerin erityisavustajan toimittajalta itsenäisesti tekemistä, sovittua laajemmista lisätilauksista, joista viestintäyksikölle tai henkilöstö- ja hallintoyksikölle ei tullut tietoa eikä vahvistuspyyntöä. Tilauksia oli tehty, vaikka sopimuksen rajauksesta ja tilauskatosta oli tilaukset tehneen virkavastuisen erityisavustajan kanssa sopimusta tehtäessä nimenomaisesti sovittu. Lisätilausprosessi poikkesi tältä osin ministeriössä yleisesti vallitsevasta käytännöstä. Lisätilaukset kohdistuivat jälkimmäiseen (3.10.2019) laskuun.

Ministeriön sisäisen tarkastuksen tekemän jälkikäteisarvioinnin perusteella tilanteen syntymistä olisi osaltaan voinut ehkäistä se, että myös hankintasopimukseen olisi nimenomaisesti kirjattu hankinnan lisätilausten kattosumma samoin kuin sopimuksen voimassaolon (tehtävän haltuunotto-tilanteen) päivämäärärajaukset. Ministeriön maksamat molemmat laskut ovat sinänsä kuitenkin sopimuksen alkuperäisen aikarajauksen (ministeritehtävän haltuunotto) sisällä. Hankintasopimuksen perusteella saapuneita kahta laskua on ministeriön taloushallinnon asiatarastuksessa normaalimenettelyn mukaisesti verrattu laskun perusteena olevaan sopimukseen. Vertailussa on todennettu mm. laskun peruste, toimittaja, palvelu ja tuntiveloitus. Hankintasopimuksessa ei ole yksilöity palvelutoimitusta tiettyihin, sidottuihin toimituspäivämääriin, joita olisi tullut vertailla. Laskutuksen perusteena olevat palvelut on myös jälkikäteisessä tarkastelussa todettu toimitetuiksi.

Jälkimmäisessä laskussa (3.10.2019) Tekir laskutti jälkimmäisen 50 % osuuden sopimuksen 13 600 euron peruspalvelupaketista, mainiten laskussa ”konsultoinnin päättyessä”. Laskun maksaminen ajoittui lokakuulle 2019 ja huomioiden myös toimittajan viite konsultoinnin päättymisestä oletti ministeriö toimeksiannot päättyneeksi. Työ- ja elinkeinoministeriölle ja asiatarastukseen ei sittemmin tullutkaan enää Tekirin laskuja konsultoinnista. Mainitut laskut on tarkastettu ja hyväksytty ministeriön työjärjestyksen ja taloussäännön mukaisessa järjestyksessä. Jälkikätestarkastuksessa on selvinnyt, että erityisavustaja oli myös joulukuussa 2019 tehnyt työ-

ja elinkeinoministeriön sopimuksen perusteella vielä yhden omatoimisen lisätilauksen, jota koskeva lasku ei kuitenkaan koskaan saapunut työ- ja elinkeinoministeriöön tarkastettavaksi ja hyväksyttäväksi.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa yleisesti, että sen maksamassa valmennuskokonaisuudessa on saadun selvityksen jälkeen vaikeaa tehdä tarkkaa rajanvetoa valmennuksen yksiselitteisestä kohdistumisesta ministerin tehtäviin tai sen ulkopuolelle. Saadusta selvityksestä ilmenee kuitenkin, että Tekirin 30.9.2019 laskuun on sisältynyt Katri Kulmunin puoluekokouspuheen harjoittelun (3.9.2019) jälkeen 4.9.2019 toteutettu valmennusosio (selitys: "puoluekokousviikonloppuun liittyvä viestinnän konsultointi"). Kulmuni on julkisuudessa myös itse myöntänyt kyseisen harjoitusosuuden. Kyseisessä palvelussa ei tältä osin ole ollut kyse ministerin tehtävien hoitamisesta eikä se olisi kuulunut työ- ja elinkeinoministeriön maksettavaksi. Kyseisen valmennusosion kustannus on ollut 1 050 euroa ilman arvonlisäveroa.

Valtiovarainministeriön selvitys

Valtiovarainministeriön selvityksen 2.11.2021 ja lisäselvityksen 3.12.2021 mukaan valtiovarainministerin esikunta on tammikuussa esittänyt, että työ- ja elinkeinoministeriössä elinkeinoministerin tarpeisiin solmittua sopimusta viestintäpalveluista jatkettaisiin valtiovarainministeriössä. Viestintäpalvelut koskivat valtiovarainministerille uuden tehtävän sujuvaan haltuunottoon liittyvää vaativaa viestintäkoulutusta ja konsultointia. Valtiovarainministeriö teki Tekirin kanssa erillisen, aikaisemman sopimuksen kanssa saman sisältöisen, sopimuksen viestintäpalveluista 4.2.2020. Sopimusta tehtäessä on sovittu, että yksi työ- ja elinkeinoministeriössä tehdyn työn lasku voidaan laskuttaa valtiovarainministeriöltä.

Valtiovarainministeriön mukaan hankinnassa on noudatettu valtioneuvoston hankintaohjeen (15.6.2017) mukaisia menettelytapoja. Hankintaohjeen mukaisesti suora hankintaperustetta voidaan käyttää silloin, kun tavara- tai palveluhankinta on arvoltaan vähäinen. Valtioneuvostossa noudatettava vähäisen arvon raja tavanomaisessa tavara- ja palveluhankinnassa on 20 000 euroa ilman arvonlisäveroa. Hankintaohjeen mukaisesti arvoltaan vähäisestä pienhankinnasta, joka toteutetaan suora hankintana, ei ole välttämätöntä tehdä erillistä kirjallista hankintapäätöstä, vaan hankinnan hyväksyjä hyväksyy hankinnan ratkaisuoikeuksiensa mukaisesti. Sopimuksen tekohetkellä valtiovarainministeriössä on ollut käsitys, että sopimuksen kustannukset eivät ylitä vähäisen arvon, eli 20 000 euron rajaa ja siten arvioitu, että hankintaohjeen mukaista suora hankintaperustetta voidaan kyseisen sopimuksen osalta käyttää. Hankinnan kokonaiskustannukset ovat tosiasiaassa ylittäneet vähäisen arvon rajan, joskin vähäisesti. Hankinnasta on tehty hankintasopimus. Hankinnasta ei ole tehty erillistä hankintamuistiota tai hankintapäätöstä. Hankinnan toteuttamisesta on keskusteltu osastolla, jolla hankinta on tehty. Hankintaan on sitouduttu tehdyllä sopimuksella, jonka on allekirjoittanut vt. viestintäjohtaja. Hankintasopimuksen kirjauksista ei voida päätellä, mikä arvoisesta hankinnasta on ollut kyse, vaan sopimuksessa on

todettu hankinnan kohde ja tuntihinnat. Hankintasopimuksessa ei ole ilmoitettu kokonaishintaa eikä sopimuksen päättymisaikaa. Koska hankintasopimuksesta ei käy ilmi hankinnan kokonaisarvoa, olisi hankinnan ennakoitu arvo ja suora hankinnan käytön syy tullut perustella hankintayksikölle jäävään tilaukspaleeseen, tietojärjestelmään tai muistioon.

Tehdyn sopimuksen perusteella valtiovarainministeriölle toimitettiin yhteensä kolme laskua, joista ensimmäisen laskun osalta tehty työ perustui työ- ja elinkeinoministeriön ja Tekirin välillä tehtyyn sopimukseen. Näiden kolmen laskun yhteismäärä on yhteensä 21 225 euroa. Kun on havaittu, että tilaukset sopimuksen perusteella ylittivät 20 000 euroa, sopimustoimittajalle on 11.5.2020 ilmoitettu, että sopimusta ei jatketa eikä sitä enää käytetä.

Ministeriö toteaa, että asiakokonaisuuteen liittyvät viestintäkoulutukset on hankittu ministerin esikunnan aloitteesta ja edistämänä. Ministeriö on varmistanut koulutukseen liittyviä tietoja ennen laskujen käsittelyä valtiovarainministerin esikunnasta.

Tekir on 12.6.2020 toimittanut pyynnöstä tarkemmat erittelyt vuoden 2020 aikana valtiovarainministeriön maksamien laskujen sisällöstä. Valtiovarainministeriön käsityksen mukaan epäselvyyksiä liittyy ainoastaan 31.12.2019 päivättyyn 11 050 euron, ilman arvonlisäveroa, laskuun, joka käsittää kaksi kokonaisuutta: 3.12.2019 A-studiota edeltävä valmennus ja al-Holia koskeva Instagram-asia. Laskun osalta tehty työ perustui työ- ja elinkeinoministeriön ja Tekirin välillä tehtyyn sopimukseen. Valtiovarainministeriö katsoo, että 31.12.2019 päivätyllä laskulla laskutetut palvelut eivät ole kuuluneet valtiovarainministeriön maksettavaksi, koska kyseisissä palveluissa ei ole ollut kyse ministerin tehtävien hoitamisesta.

Muu selvitys

Käytettävissäni on ollut Kari Jääskeläistä koskeva esitutkinta-aineisto. Esitutkinta-aineisto on tullut pääosin julkiseksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla, kun asia on ollut esillä Helsingin käräjäoikeudessa 26.1.2023.

RATKAISU

Ministeriöiden menettelyn arviointi

Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016, hankintalaki) 25 §:n mukaan lakia ei sovelleta kansallisten kynnysarvojen alle jääviin hankintoihin. Nyt kyseessä olevat hankinnat jäävät alle kansallisen kynnysarvon, eikä hankintalakia sovelleta niihin. Valtio-neuvoston hankintaohjeen (15.6.2017) mukaan mikäli hankintayksikkö toteuttaa pienhankinnan ilman kilpailuttamista, tulee ns. suora hankinnalle olla perusteltu syy. Suora hankintaperustetta

voidaan käyttää muun muassa silloin, kun tavara- tai palveluhankinta on ennakoidulta kokonaisarvoltaan vähäinen. Ohjeen mukaan valtioneuvostossa noudatettava vähäisen arvon raja tavanomaisessa tavara- ja palveluhankinnassa on 20 000 euroa ilman arvonlisäveroa. Ohjeen mukaan ennakoitu arvo tarkoittaa hankinnasta arvioitua suurinta mahdollista verotonta arvoa hankintamenettelyn alkamisajankohtana. ([Valtioneuvoston hankintaohje](#), 15.6.2017, s. 81-92)

Käytettävissä olevien tietojen perusteella työ- ja elinkeinoministeriössä ja valtiovarainministeriössä on hankintoja tehtäessä voitu perustellusti arvioida, että hankinnan laskennallinen kokonaisarvo jää alle 20 000 euron ilman arvonlisäveroa.

Valtiovarainministeriössä on 3.6.2020 tehty viestintähankintojen menettelyistä jälkikäteen oikeudellinen arvio. Valtiovarainministeriössä tehdyn arvion mukaan hankinnat on tehty hankintaohjeita noudattaen. Laskut on asiataarkastettu ja hyväksytty valtiovarainministeriössä. Laskujen käsittelyn yhteydessä on tehty arvio menojen asianmukaisuudesta sen tiedon perusteella, mitä laskuista käsittelyn aikana oli käytössä.

Valtiovarainministeriön osalta epäselvyyksiä valtion varojen käytön kannalta liittyi ensimmäiseen 31.12.2019 päivättyyn Tekirin valtiovarainministeriölle lähettämän laskuun, jonka osalta tehty työ oli tilattu Tekirin ja työ- ja elinkeinoministeriön välisen sopimuksen perusteella. Käytettävissä olevan selvityksen perusteella valtiovarainministeriö maksoi laskun saatuaan erityisavustajalta tiedon, että lasku liittyi ministerin tehtäviin.

Valtiovarainministeriön oikeudellisen arvion mukaan valtiovarainministeriössä hankintaan on sitouduttu hankintasopimuksella, jonka kirjauksista ei voida päätellä, minkä arvoisesta hankinnasta on ollut kyse, vaan sopimuksessa on todettu hankinnan kohde ja tuntihinnat. Oikeudellisessa arviossa todetaan, että hankintasopimuksessa ei ole ilmoitettu kokonaishintaa eikä sopimuksen päättymisaikaa. Koska hankintasopimuksesta ei käy ilmi hankinnan kokonaisarvoa, olisi hankinnan ennakoitu arvo ja suora hankinnan käytön syy tullut perustella hankintayksikölle jäävään tilauskappaleeseen, tietojärjestelmään tai muistioon.

Työ- ja elinkeinoministeriössä sisäinen tarkastus on tehnyt selvityksen viestintäpalveluiden hankinnasta. Sisäinen tarkastuksen johtopäätöksenä on, että suora hankinta tehtiin perustellusti oletuksella, että hankinnan kokonaisarvo pysyy alle 20 000 eurossa. Siinä ei kuitenkaan pysytty, koska kattohintaa ja sopimuksen voimassaoloaikaa ei ollut sopimuksessa rajattu ja koska lisätilauksia Tekirille tehtiin suoraan ministerin erityisavustajan toimesta kertomatta tilauksista maksuista vastaavalle ministeriön hallinnolle. Selvityksessä suositellaan, että vastaaviin sopimuksiin tulisi jatkossa kirjata kattohinnan lisäksi selkeämmin mahdollisia jatkotilauksia tekevä taho ja huolehtia siitä, että suunnitelluista lisätilauksista myös informoidaan ministeriön virkamieskuntaa ajoissa. Sopimuksessa oli mainittu Katri Kulmunin ”uuden tehtävän luonne” ja kirjaus uusista ministerin tehtävistä olisi selkeyttänyt hankinnan kohdetta. Viestintä- sekä henkilöstö-

ja hallintoyksikkö toimivat hankintaprosessissa kuitenkin hankintalain ja valtioneuvoston hankintaohjeen mukaisesti.

Selvityksen mukaan jälkikäteen arvioituna laskujen maksussa kontrollia haittasi se, että lisätilaukset eivät tulleet henkilöstö- ja hallintoyksikölle tiedoksi. Lisäksi kolmannessa laskussa laskutettiin valtiovarainministeriötä suoritteesta, joka olisi kuulunut työ- ja elinkeinoministeriön maksettavaksi. Lasku ei kuitenkaan koskaan saapunut työ- ja elinkeinoministeriöön tarkastettavaksi ja mahdollisia lisäselvityksiä varten. Sisäisen tarkastuksen mukaan laskujen asiataarkastuksessa olisi tullut kiinnittää huomiota siihen, että laskut vastaavat kaikilta osin sopimusta ja lasku perustuu yksilöityihin lisätilauksiin. Laskuissa tulee olla myös riittävät selvitykset tehdystä työstä.

Yhdyn valtiovarainministeriön oikeudellisen arvion ja työ- ja elinkeinoministeriön sisäisen tarkastuksen selvityksen johtopäätöksiin edellä mainituilta osin ja katson, että johtopäätökset on tärkeää ottaa huomioon ministeriöiden toiminnassa vastaisuudessa.

Työ- ja elinkeinoministeriön menettelyn osalta totean lisäksi seuraavaa. Sisäisen tarkastuksen selvityksen mukaan valmennuksissa 3.9.2019 ja 3.12.2019 on harjoiteltu tilanteita, jotka ovat liittyneet Kulmunin työhön puolueen puheenjohtajana. Sisäisen tarkastuksen näkemyksen mukaan erilaiset simulaatioharjoitukset tukevat kuitenkin myös ministerin työhön liittyviä esiintymisvalmennuksia. Ministeriö on selvityksessään oikeuskanslerille todennut yleisesti, että sen maksamassa valmennuskokonaisuudessa on saadun selvityksen jälkeen vaikeaa tehdä tarkkaa rajanvetoa valmennuksen yksiselitteisestä kohdentumisesta ministerin tehtäviin tai sen ulkopuolelle.

Ministerille voidaan hankkia perustellusta syystä koulutusta ministerin tehtäviin ja viestintäpalveluita koskevan sopimuksen tekemiselle tässä tapauksessa on sinänsä esitetty hyväksyttäviä perusteita. Kulmunille on tilattu ja hän on osallistunut ensimmäiseen Tekirin järjestämään haastattelutilanteen esiintymisvalmennukseen 31.7.2019. Erityisavustaja on vastaanottanut edellä mainittuun valmennukseen liittyvää konsultointia Tekiriltä 1.8.2019. Työ- ja elinkeinoministeriö on maksanut edellä mainitut palvelut, jotka on tilattu ja toimitettu ennen ministeriön ja Tekirin välisen sopimuksen tekemistä.

Työ- ja elinkeinoministeriö on erityisavustajaa koskevassa esitutkinnassa ja selvityksessä oikeuskanslerille katsonut, että ainoastaan Kulmunin puoluekokouspuheen harjoittelun 3.9.2019 jälkeen 4.9.2019 toteutettu puoluekokousviikonloppuun liittyvä viestinnän konsultointi ei olisi kuulunut työ- ja elinkeinoministeriön maksettavaksi, koska siinä ei ole ollut kyse ministerin tehtävien hoitamisesta. Työ- ja elinkeinoministeriö ei ole saamansa lisäselvityksenkään perusteella arvioinut, että puoluekokouspuheen harjoittelu tai puheluonnosten kommentointi Tekirin toimesta olisivat ongelmallisia ministerin tehtäviin liittymisen näkökulmasta siten, että ne eivät kuu-

luisi ministeriön maksettaviksi. Jälkikäteenkään ei ilmene perusteluja sille, miksi edellä mainittuja tilauksia on arvioitu eri tavoin. Ministeriön selvityksistä ei myöskään ilmene, millä perusteella ministeriön maksettaviksi kuuluivat palvelut, jotka oli tilattu ja toimitettu ennen sopimuksen tekemistä. Laillisuusvalvojana totean, että työ- ja elinkeinoministeriön menettely on ongelmallinen valtion varojen käytön avoimuuden ja perusteltavuuden kannalta.

Ministerin oikeudellisesta vastuusta

Valtioneuvoston jäsenen oikeudellinen vastuu virkatoimista jakautuu rikosoikeudelliseen vastuuseen, joka toteutuu perustuslain ja ministerivastuuasioiden käsittelystä annetun lain (196/2000, jäljempänä ministerivastuulaki) mukaisesti, ja vastuuseen muunlaisesta lainvastaisesta toiminnasta, jota arvioivat ylimmät laillisuusvalvojat.

Muunlaisen ministereiden väitetyn lainvastaisen toiminnan valvonta perustuu perustuslain 108 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatoimien lainmukaisuutta.

Oikeuskanslerin harjoittamasta laillisuusvalvonnasta säädetään tarkemmin valtioneuvoston oikeuskanslerista annetussa laissa. Lain 6 §:stä ilmenee, että jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan aiheutta syytteen nostamiseen. Jos asian laatu niin vaatii, oikeuskansleri voi kiinnittää asianomaisen huomiota lain tai hyvän hallintotavan mukaiseen menettelyyn.

Oikeuskanslerin ministereihin kohdistama laillisuusvalvonta ei poikkea muihin viranomaisiin ja muihin perustuslain 108 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tahoihin kohdistamasta laillisuusvalvonnasta, lukuun ottamatta ministereiden rikosoikeudellista vastuuta.

Ministerin rikosoikeudellisesta vastuusta on säädetty muun muassa seuraavasti: Perustuslain 114 §:n 1 momentin mukaan syyte valtioneuvoston jäsentä vastaan lainvastaisesta menettelystä virkatoimessa käsitellään valtakunnanoikeudessa sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Syytteen nostamisesta päättää 114 §:n 2 momentin mukaan eduskunta saatuaan perustuslakivaliokunnan kannanoton valtioneuvoston jäsenen menettelyn lainvastaisuudesta. Perustuslain 115 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan valtioneuvoston jäsenen virkatoimen lainmukaisuuden tutkinta eduskunnan perustuslakivaliokunnassa voidaan panna vireille oikeuskanslerin tai oikeusasiamiehen perustuslakivaliokunnalle tekemällä ilmoituksella. Perustuslain 116

§:n mukaan syyte valtioneuvoston jäsentä vastaan voidaan päättää nostettavaksi, jos tämä tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta on olennaisesti rikkonut ministerin tehtävään kuuluvat velvollisuutensa tai menetellyt muutoin virkatoimessaan selvästi lainvastaisesti.

Ylimpien laillisuusvalvojen oikeudesta käynnistää esitutkinta ministerivastuuasioissa on esitetty erilaisia näkemyksiä. Tilannetta on pidetty epäselvänä ([mm. PeVL 66/2010 vp, s. 4](#)). Olen käsitellyt tätä kysymystä tarkemmin ratkaisussani 27.5.2019 [OKV/363/1/2019](#) ja yhtynyt siinä perustuslakivaliokunnan näkemykseen, jonka mukaan se, että ”perustuslakivaliokunta voi ministerivastuulain 4 §:n nojalla pyytää valtakunnansyyttäjää ryhtymään toimenpiteisiin esitutkinnan toimittamiseksi, ei valiokunnan käsityksen mukaan tarkoita, etteivätkö ylimmät laillisuusvalvojat voisi käynnistää itse esitutkintaa ministerivastuuasiassa” ([PeVL 66/2010 vp](#), s. 4-5).

Lisäksi olen ratkaisussani painottanut, että tulkinnassa on myös perusteltua ottaa huomioon asianosaisten oikeusturvan sekä asian puolueettoman ja mahdollisimman objektiivisen selvittämisen vaatimukset. Tämä korostuu, mikäli ministerivastuuasiassa on myös mahdollisen uhrin asemassa olevia asianomistajia. Esitutkintalain (805/2011) 4 luvussa säädetään esitutkinnassa sovellettavista esitutkintaperiaatteista, jotka ohjaavat esitutkinnan toimittamista. Mainitun 4 luvun 1 §:n tasapuolisuusperiaatteen mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Esitutkintaperiaatteissa ja esitutkinnan menettelyissä huomioidaan myös oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen (4 luvun 3 §). Eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanoton käsittelyn riittävän tietopohjan mahdollistamiseksi olen katsonut perustelluksi, että muiden laillisuusvalvonta-asioiden tavoin ylimmät laillisuusvalvojat voivat käyttää esitutkintaa tutkittavanaan olevan asian selvittämiseksi myös ennen perustuslain 115 §:ssä säädetyn ilmoituksen tekemistä perustuslakivaliokunnalle.

Ministeriä koskevassa asiassa esitutkinnan käynnistämisen edellytyksiä koskevaan harkintaan vaikuttaa tosiasiallisesti myös perustuslain 116 §:n korotettu syyttämiskynnys. Perustuslain 116 §:ssä säädetään eduskunnan päätöksellä tehtävän ministerisyytteen nostamisen edellytyksistä. Syyte valtioneuvoston jäsentä vastaan voidaan päättää nostettavaksi, jos tämä tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta on olennaisesti rikkonut ministerin tehtävään kuuluvat velvollisuutensa tai menetellyt muutoin virkatoimessaan selvästi lainvastaisesti. Hallituksen esitys ([HE 1/1998 vp, s. 171](#)) linjaa, että ministerisyytettä ei tulisi käyttää esimerkiksi merkitykseltään vähäisten menettelyvirheiden käsittelyyn. Vaikka ministerisyytteen edellytysten varsinainen arviointi tapahtuisi vasta esitutkintaa myöhemmässä vaiheessa, ei esitutkintaa ole tarkoituksenmukaista käynnistää, jos näyttää ilmeiseltä, että ministerisyytteen korkea kynnys, toisin sanoen tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tapahtunut ministerin tehtäviin kuuluvien velvollisuuksien olennainen rikkominen tai muutoin selvästi lainvastainen menettely virkatoimessa ei ylittyisi.

Esitutkinnan käynnistämisen osalta on myös harkittava, olisiko esitutkinta omiaan tuomaan ministerivastuun selvittämiseksi oikeudellisesti olennaista lisäselvitystä. Harkintaan vaikuttavat osaltaan toisaalta mahdollisen asianomistajan ja toisaalta esitutkinnan kohteen oikeusturvaan liittyvät näkökohdat. Vaikka esitutkinnan käynnistämällä ei oteta lopullista kantaa rikosoikeudelliseen syyllisyyteen, voi esitutkinnan käynnistäminen oikeuskanslerin toimesta olla siinä määrin kielteisesti leimaavaa, että oikeuskanslerin ei tule panna tutkintaa vireille kevyin perustein.

Ministerin menettelyn arviointi

Asiassa arvioitavana on ensinnäkin se, onko ministeriöiden maksama koulutus ylipäättään liittynyt ministerin virkatehtäviin ja toiseksi Kulmunin menettely viestintäkoulutuksen hankkimisessa ja koulutukseen osallistumisessa.

Kulmuni on elinkeinoministerinä ja valtiovarainministerinä toimiessaan osallistunut viestintäkoulutukseen ministeriöiden ja Tekirin välisen sopimuksen perusteella. Osan valmennuksista on kanteluissa epäilty liittyneen Kulmunin tehtäviin puolueen puheenjohtajana. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella tällaisia koulutuksia, joihin olen pyytänyt Kulmunia selvityksessään erityisesti kiinnittämään huomiota, ovat puoluekokouspuheen harjoittelu 3.9.2019, valmennus 13.9.2019 ennen esiintymistä Ylen Ykkösaamussa elinkeinoministerinä ja puolueen uutena puheenjohtajana ja valmennus Rinteen hallituksen eroa käsittelevään A-studion lähetykseen 3.12.2019. Näihin valmennuksiin Kulmuni on itse osallistunut. Lisäksi erityisavustaja on tilannut ja vastaanottanut Tekir Oy:ltä viestinnän konsultointia, joista puoluekokousviikonloppuun liittyvän viestinnän konsultoinnin 4.9.2019 ja al-Hol –kohun hallintaan liittyvän viestinnän konsultoinnin 13.-18.12.2019 on epäilty liittyneen puolueen puheenjohtajan tehtävään. Ensimmäinen 31.7.2019 pidetty esiintymisvalmennus on tilattu ja toimitettu ennen kuin sopimus Tekirin ja työ- ja elinkeinoministeriön välillä oli tehty.

Kulmuni on oikeuskanslerille antamissaan selvityksissä katsonut, että kaikki harjoitteet, joihin hän itse on osallistunut ovat koskeneet esiintymisvalmiuksien parantamista ministerin tehtävässä. Kulmunin mukaan hän ei ole ollut tietoinen kaikista Tekirille tehdyistä tilauksista. Kulmunin mukaan luontevaa on ollut, että varmuuden lisäämiseksi valmennusta on saatu ennen merkittäviä tv-esiintymisiä. Kulmuni katsoo, että valtioneuvoston jäsenet edustavat aina valtioneuvoston jäsenyyden kautta hallitusta ja johtamiaan ministeriöitä julkisissa esiintymisissä.

Työ- ja elinkeinoministeriö on katsonut erityisavustajaa koskevassa esitutkinnassa ja selvityksessä oikeuskanslerille, että puoluekokousviikonloppuun liittyvä viestinnän konsultointi ei ole kuulunut ministeriön maksettavaksi, koska se ei liittynyt ministerin tehtäviin. Työn on tilannut ja

vastaanottanut erityisavustaja, eikä Kulmuni ole kertomansa mukaan ollut tietoinen puoluekokousviikonloppua edeltäneestä konsultoinnista. Muiden tilausten työ- ja elinkeinoministeriö on katsonut kuuluvan sen maksettaviksi.

Valtiovarainministeriö on katsonut erityisavustajaa koskevassa esitutkinnassa ja selvityksessä oikeuskanslerille, että A-studion lähetystä edeltänyt valmennus ja al-Hol –kohuun liittyvä konsultointi eivät ole kuuluneet sen maksettaviksi, koska ne eivät liittyneet ministerin tehtäviin. Nämä ovat Kulmunin menettelyn rikosoikeudellisen arvioinnin osalta merkityksellisiä tilauksia, joita käsittelen tarkemmin seuraavassa.

Lähtökohtaisesti viestintäkoulutus ja erilaiset esiintymisharjoitukset parantavat esiintymisvalmiuksia ja voivat siten olla hyödyksi myös ministerin tehtävien hoitamisessa. En kuitenkaan voi pitää hyväksyttävänä sellaista tulkintaa, että ministerille voitaisiin hankkia valtion varoilla minikäläistä koulutusta tahansa sillä perusteella, että koulutuksessa saatu osaaminen edistää ministerin tehtävien hoitamista. Ministeriöiden varoja ei saa käyttää puoluepoliittisiin tarkoituksiin. Koulutuksen tai konsultoinnin puoluepoliittista tarkoitusta ei muuta muuksi se, että koulutuksen saava puolueen puheenjohtaja voi mahdollisesti hyödyntää saamaansa osaamista myös ministerin tehtävässään. Kun rajanveto ministerin ja toisaalta puoluejohtajan roolin ja tehtävien välillä ei ole yksiselitteinen, koulutuksen puoluepoliittista tarkoitusta ja valtion varojen hyväksyttävää käyttöä tulee arvioida tapauskohtaiset olosuhteet huomioon ottaen.

Käytettävissä olevan selvityksen perusteella 3.12.2019 esiintymisvalmennuksessa on harjoiteltu A-studion saman illan keskustelutilannetta. Kyse oli lisätilauksesta kyseistä TV-esiintymistä varten ja valmennus toteutettiin muutamaa tuntia ennen suoraa tv-lähetystä. A-studion aiheena oli ”Miten tästä eteenpäin? Kuinka luottamus hallituksen sisällä ja suhteessa oppositioon palautetaan?”. Ohjelmassa olivat läsnä neljän suurimman puolueen edustajat. Kulmunin lisäksi ohjelmaan osallistuivat SDP:n varapuheenjohtaja Sanna Marin, perussuomalaisten puheenjohtaja Jussi Halla-aho ja kokoomuksen puheenjohtaja Petteri Orpo. Ohjelma ajoittui toimitusministeristön aikaan ja esillä oli uuden hallituksen muodostaminen Rinteen hallituksen eron jälkeen. Ottaen huomioon ohjelman aiheen ja ajankohdan, katson, että Kulmuni on esiintynyt kyseisessä tv-lähetyksessä puolueen puheenjohtajana ja näin ollen tv-lähetykseen valmentautumista varten hänelle tilattu koulutus ei ole liittynyt ministerin virkatehtäviin, vaan Kulmunin asemaan ja tehtäviin puolueen puheenjohtajana.

Erityisavustajan 13.-18.12.2019 Tekiriltä tilaama ja vastaanottama konsultointi koski Kulmunin Instagram-tilillään 12.12.2019 tekemän kyselyn aiheuttamaa mediakohua ja sen hallintaa. Kulmuni kysyy julkaisussa mielipidettä al-Holin leirillä olevien lasten ja äitien kotiuttamisesta. Kyseisen julkaisun poistamista koskevassa päivityksessä Kulmuni viittaa siihen, että Instagram-julkaisu liittyi keskustan kantaan ja hänen haluunsa käydä siitä keskustelua. Kansainvälisessä

mediassa kysely uutisoitiin Suomen varapääministerin ja valtiovarainministerin Instagram-kyse-
lynä.

Rajanveto tilattujen toimenpiteiden liittymisestä toisaalta puolueen puheenjohtajan ja toisaalta ministerin tehtäviin ei ole tässä asiayhteydessä yksiselitteisen selvä. Al-Holin leirillä olevien kotiuttamista koskeva asia ei kuulunut työ- ja elinkeinoministeriön tai valtiovarainministeriön toimialaan. Ministeriön toimiala ei kuitenkaan ole yksin ratkaiseva arvioitaessa liityntää ministerin virkatehtäviin. Ministerin tehtäviin kuuluu perehtyä ja muodostaa kanta valtioneuvoston yleisistunnossa ratkaistaviin asioihin sekä osallistua lakisääteisten ministerivaliokuntien työhön myös oman ministeriön toimialan ulkopuolella. Huomioon on otettava se, että al-Hol –asian käsittely oli valtioneuvostossa tuolloin kesken ja valtioneuvoston yleisistunto teki 19.12.2019 periaatepäätöksen suomalaislasten kotiuttamiseksi al-Holin leiriltä. Kulmuni on osallistunut tähän päätöksentekoon valtioneuvoston jäsenenä. Periaatepäätös oli valmisteltu hallitusryhmien 16.12.2019 saavuttaman poliittisen yhteisymmärryksen pohjalta. Lisäksi Kulmuni oli ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan jäsen ja osallistui siten ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteiseen kokoukseen (TP-UTVA). Arvioitaessa tilattujen toimenpiteiden liittymistä ministerin tehtäviin on edellä kerrotun lisäksi annettava merkitystä sille, että toimenpiteillä pyrittiin hallitsemaan kyselyn aiheuttamaa kohua sekä ministerin ja valtioneuvoston jäsenen uskottavuutta myös kansainvälisessä yhteydessä. Edellä mainitun vuoksi katson, että tilatuilla toimenpiteillä on ollut liityntä ministerin tehtäviin.

Yhteenvetona totean, että Kulmunin saamassa valmennuksessa Rinteen hallituksen eroa käsittelevään A-studion lähetykseen 3.12.2019 ei ole ollut kyse ministerin virkatehtäviin liittyvästä valmennuksesta. Tätä koskeva lasku on ollut 5 100 euroa. Ministeriön varojen käyttäminen puoluepoliittisiin tarkoituksiin on virkatoiminnassa noudatettavien säännösten vastaista menettelyä. Valtioneuvoston kanslian tiedonannon 23.2.2015 ([VNK/1827/40/2014](#)) mukaan ministeriöiden varoja ei saa käyttää puoluepoliittisiin tarkoituksiin.

Seuraavaksi tarkastelen Kulmunin menettelyä sen selvittämiseksi, täytyvätkö esitutkinnan käynnistämisen edellytykset vai onko Kulmunin menettely arvioitava laillisuusvalvonnallisesti.

Kulmuni ei ole laatinut, hyväksynyt tai allekirjoittanut ministeriöiden ja Tekirin välisiä sopimuksia. Kulmuni on osallistunut valmennuksensa tarvetta kartoittavaan palaveriin Tekirin kanssa, mutta hän ei ole sopinut koulutuksen ajankohtia tai tarkempaa sisältöä. Koulutukseen osallistuneena Kulmuni on ollut tietoinen sen sisällöstä. Kulmuni on ollut siinä käsityksessä, että palvelut ovat olleet hankintasopimuksen mukaisia ja että työ- ja elinkeinoministeri oli jo ensimmäisen koulutuksen ajankohtana valinnut Tekirin toteuttamaan koulutuksen. Selvitystä siitä, että Kulmuni olisi ohjeistanut yksityiskohtaisesti viestintäkoulutusta koskevassa hankinnassa tai tilausten tekemisessä ja vastoin kertomaansa ollut aloitteellinen koulutuksen tarkemman sisällön suhteen, ei ole esitetty. Nähdäkseni ei voida tehdä sellaista johtopäätöstä, että olisi syytä epäillä Kulmunin

missään vaiheessa petosrikoksen (RL 36 luku 1 §) tarkoittamalla tavalla tahallaan erehdyttäneen jotain tahoa, tai virkavelvollisuuden rikkomisen (RL 40 luku 9 §) tarkoittamalla tavalla tahallaan rikkoneen virkavelvollisuuttaan. Hän ei ole myöskään osallistunut koulutussopimusta koskevaan päätöksentekoon tai sen valmisteluun virka-aseman väärinkäyttämistä (RL 40 luku 7 §) koskevassa tunnusmerkistössä tarkoitetulla tavalla, eikä ole viitteitä siitä, että hän olisi myöskään tunnusmerkistön tarkoittamalla tavalla käyttänyt väärin asemaansa käskyvallassaan tai välittömässä valvonnassaan olevaan henkilöön nähden.

Koska Kulmunin menettely ei ole käytettävissä olevan aineiston perusteella ollut tahallista, jäljelle jää rikosoikeudellisesti sen arviointi, onko syytä epäillä Kulmunin menettelyn täyttävän virkavelvollisuuden rikkomisen tuottamuksellisen tekemuodon tunnusmerkistön. Rikoslain 40 luvun 10 §:n mukaan jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on todettu, että vähäisinä ei ole pidetty sellaisia virkavelvollisuuden rikkomisia, jotka ilmentävät tekijässä välinpitämättömyyttä virkavelvollisuuksia kohtaan, ja toisaalta, ettei rangaistusvastuuta ole perusteltua ulottaa sellaisiin yksittäisiin tekoihin, jotka jäävät tekijän syyllisyyden asteen kannalta vähäisiksi ja jotka eivät muutoinkaan edellytä rangaistuksen tuomitsemista. Korkein oikeus on todennut myös, että rikostunnusmerkistössä tarkoitettua virheellisen teon vähäisyyttä arvioidaan ottamalla huomioon teon tai laiminlyönnin haitallisuuden ja vahingollisuuden lisäksi myös kaikki muut siihen liittyvät seikat kuten teon tai laiminlyönnin osoittama virkamiehen huolimattomuuden aste tekohetken olosuhteissa ([KKO 2022:31](#), kohta 8). Pelkästään se, että virkamies on tulkinnut säännöksiä väärin ei välttämättä osoita hänen toimineen huolimattomasti, erityisesti jos säännöksissä on ollut tulkinnanvaraisuutta (KKO 2009:38).

Lähtökohtaisesti menettelyn vakavuutta puoltaa se, että ministerin virkatehtäviin liittymättömään koulutukseen käytettyä rahamäärää ei voida pitää vähäisenä ja että valtion varojen käyttäminen puoluepoliittisiin tarkoituksiin on omiaan heikentämään ministeriöitä kohtaan tunnettavaa luottamusta.

Kulmunin menettelyn vähäisyyden arvioinnissa puolestaan merkitystä on annettava sille, millaisen tietoisuuden varassa Kulmuni on toiminut ja millainen selonottovelvollisuus Kulmunilla, joka ei ole itse sopinut koulutuksista, on katsottava asiassa olleen. Myös ministerin ja puolueen puheenjohtajan roolien ja tehtävien väliseen rajanvetoon liittyvällä tulkinnanvaraisuudella on merkitystä asian arvioimisessa.

Kulmuni katsoo itse toimineensa ”aivan normaalilla huolellisuudella.” Kulmuni on kertomansa mukaan olettanut, että asiat on käyty läpi, kuten asiallista on ja ellei näin olisi, häntä informoitaisiin asiasta. Kulmunin tietoon ei tuotu ongelmia viestintäkoulutukseen liittyen. Mediakohun jo synnyttyä Kulmuni on sähköpostiviestissään Jääskeläiselle 4.6.2020 kertonut epäilleensä, ”mahtaako tämä kuulua sopimukseen” ja ihmetellyt, miksi ministeriö ei ole kysynyt asiaa häneltä ennen laskun maksamista. Katson, että ministerillä on pitkälti oikeus luottaa virkavalmistelun asianmukaisuuteen ja laillisuuteen (ks. vastaavasti [PeVM 26/2020 vp](#), s. 25). Ministerin asema eroaa koulutuksen hänelle tosiasiallisesti järjestäneen ja tilanneen virkamiehen asemasta.

Kun ministeriys liittyy säännönmukaisesti kansanedustajuuteen tai muuhun poliittiseen toimijuuteen, ministerinä toimivan henkilön ministerirooli ja muut roolit voivat olla osin päällekkäisiä ja näiden roolien väliset rajat ovat tulkinnanvaraisia (mm. OKV/1769/1/2020). Tässä asiassa tulkinnanvaraisuudesta kertoo sekin, että asianomaiset ministeriöt ovat tulkinneet samankaltaisia piirteitä omaavien koulutusten kuulumista ministeriöiden maksettaviksi eri tavoin. Sinänsä Kulmuni olisi voinut koulutustilaisuudessa käyttää parempaa harkintaa ja kyseenalaistaa sellaisen koulutuksen, jolla oli liityntöjä hänen toimintaansa puolueessa, mutta kovinkaan moitittavana rikosoikeudellisesti arvioituna ei voida pitää sitä, että Kulmuni ei ole mieltänyt, että hänelle nopealla aikataululla A-studion suoraa tv-lähetystä varten tilattu esiintymisvalmennus, jonka ei ole jälkikäteen valtiovarainministeriössä katsottu liittyneen ministerin tehtäviin, eroaisi puoluekokouspuheen harjoittelusta tai Ylen Ykkösaamun lähetystä koskevasta valmennuksesta, jotka puolestaan on työ- ja elinkeinoministeriössä katsottu jälkikäteenkin arvioituna ministerin tehtäviin liittyviksi.

Edellä mainitut seikat puoltavat Kulmunin osalta menettelyn vähäisyyttä eikä asiassa muutoinkaan mikään viittaa siihen, että Kulmuni olisi suhtautunut virkavelvollisuuksiinsa välinpitämättömästi.

Kuten olen edellä todennut, esitutkinnan käynnistämisen edellytyksiä koskevan harkinnan taustalla vaikuttaa tosiasiallisesti myös perustuslain 116 §:n korotettu syyttämiskynnys. Oikeuskanslerilla pitää olla perustuslain 116 §:ssä tarkoitettu menettelystä konkreettinen ja perusteltu epäily. Esitutkintaa ei ole tarkoituksenmukaista käynnistää, jos näyttää ilmeiseltä, että Kulmuni ei ole rikosoikeudellisen ministerivastuun edellyttämällä tavalla olennaisesti rikkonut ministerin tehtäviin kuuluvia velvollisuuksiaan tai menetellyt muutoin selvästi lainvastaisesti. Käytettävissä olevaan selvitykseen pohjautuvan kokonaisarvioinnin perusteella katson, että Kulmunin ei ole syytä epäillä syyllistyneen sellaiseen rikokseen, josta häntä ministerinä voitaisiin syyttää ja että edellytyksiä esitutkinnan käynnistämiseksi asiassa ei ole. Esitutkinnan keinoin ei ole saatavissa asiaan olennaista lisäselvitystä käytettävissä oleviin selvityksiin nähden. Hänen menettelynsä on siten arvioitu laillisuusvalvonnallisesti.

Kulmunin mukaan hänelle hankitun viestintäkoulutuksen tarkoitus ja tavoite on ollut yleisten esiintymisvalmiuksien parantaminen ministerin tehtävissä. Viestintäkoulutusta koskevien sopimusten perusteella valmennukset oli tarkoitettu elinkeinoministerin ja valtiovarainministerin vaativan viestinnän konsultointiin uuden tehtävän luonne ja tilanne huomioon ottaen. Olen edellä katsonut, että arviointi koulutuksen liittymisestä ministerin virkatehtäviin ei voi rajoittua yksinomaan ministeriön toimialan tarkasteluun. Tämä johtuu siitä, että ministerillä on kollektiivista vastuuta valtioneuvoston jäsenenä muun muassa valtioneuvoston yleisistunnossa tapahtuvan päätöksenteon kautta. Katson, että viestintäkoulutuksen voidaan arvioida yleisesti olevan hyödyksi ministerin tehtävässä, johon sisältyy merkittävässä määrin julkisia esiintymisiä ja neuvottelutilanteita sekä kotimaisissa että kansainvälisissä yhteyksissä. Silloin kun puolueen puheenjohtaja tai kansanedustaja on myös ministeri, ei voida kuitenkaan käsitykseni mukaan ajatella, että mikä tahansa viestintäkoulutus sisällöstä tai ajankohdasta riippumatta liittyisi ministerin tehtäviin, vaikka koulutus yleisesti kehittäisikin esiintymisvarmuutta myös ministerin tehtävässä.

Kulmunin elinkeinoministeriksi nimittäminen ja hänen puolueen puheenjohtajuuteen liittyvän kampanjansa aloittaminen ajoittuivat molemmat kesään 2019. Samaan ajankohtaan ajoittui myös päätös hankkia Kulmunille viestintäkoulutusta. Käytettävissä olevan aineiston perusteella valmennuksessa on ollut käytäntönä harjoitella jotakin ajankohtaiseen ja todelliseen tilanteeseen liittyvää. Kesällä 2019 alkaneeseen koulutukseen on sisältynyt haastattelu- ja kaksintaistelutilanteiden ja asiakkaan valitseman puheen harjoittelua. Kyseinen puhe on ollut puoluekokouspuhe. Kulmuni sai esiintymisvalmennusta puolueen puheenjohtajaksi valitsemisen jälkeiseen Ylen Ykkösaamun lähetykseen, jossa hän esiintyi puolueen uutena puheenjohtajana ja elinkeinoministerinä, ja Rinteen hallituksen eron jälkeiseen A-studion lähetykseen. Kulmuni on jälkikäteen 5.6.2020 katsonut, että vaikka ei siinä hetkessä kiinnittänyt asiaan huomiota, ei harjoitteissa olisi pitänyt olla lainkaan osia, joilla voidaan nähdä liityntöjä hänen toimintaansa puoluejohdossa. Edellä mainittujen esiintymisvalmennusten aiheet ja ajoitus ovat olleet omiaan perustellusti herättämään epäilyksiä valtion varojen asianmukaisesta käyttötarkoituksesta.

Oikeuskanslerin ratkaisukäytännössä on eri yhteyksissä arvioitu ministerien menettelyn kuuluminen toisaalta ministerin ja toisaalta puolueen puheenjohtajan tai kansanedustajan tehtäviin (esim. [OKV/1769/1/2010](#), [OKV/1045/1/2018](#), [OKV/363/1/2019](#)). Rajanveto ei ole yksinkertainen eikä yksiselitteinen. Tämä tapaus ja sen jälkikäteinen arviointi osoittavat osaltaan, että ministerin ja puolueen puheenjohtajan tai kansanedustajan rooleihin liittyy tulkinnanvaraisuutta. Valtioneuvoston kanslian tiedonannossa ([VNK/1827/40/2014](#)) käsitellään lähinnä ministerin tehtävän ja vaalikampanjan väliseen suhteeseen liittyviä kysymyksiä ja ministerin asemaa vaalikampanjan aikana. Vaikka eri rooleihin ja tehtäviin liittyvä varojen käyttö edellyttää aina tapauskohtaista arviointia, katson, että ohjeistuksella tulisi jatkossa nykyistä seikkaperäisemmin ohjata valtion varojen käyttöä ministereiden koulutukseen ja muuhun toimintaan. On myös huolehdittava siitä, että ohjeet ovat ministereiden ja heidän esikuntiansa tiedossa.

Johtopäätöksenä totean, että valtion varojen käyttäminen tarkoituksiin, joilla voidaan nähdä liityntöjä ministerin eri rooleihin, edellyttää myös ministeriltä tarkkaavaisuutta ja huolellista harkintaa. Ministerin on osaltaan huolehdittava kansalaisten luottamuksen turvaamisesta ministeriön varojen asianmukaiseen käyttöön. Viestintäkoulutuksen kokonaiskustannus tuli Kulmunin tietoon vasta, kun asiaa käsiteltiin julkisuudessa 2.6.2020. Koulutukseen osallistuneena Kulmuni oli kuitenkin tietoinen koulutuksen sisällöstä ja sen maksamisesta ministeriöiden varoista, ja siten hän olisi voinut kyseenalaistaa ja selvittää saamansa koulutuksen asianmukaisuuden. Vaikka edellä tässä ratkaisussa on tehty Kulmunin menettelyn osalta se johtopäätös, että asiassa ei ole edellytyksiä esitutinnan käynnistämiseksi, katson, että Kulmunin osallistuminen viestintäkoulutukseen, jolla on liityntöjä puoluepoliittisiin tarkoituksiin, osoittaa häneltä laillisuusvalvonnallisesti arvioituna riittämätöntä harkintaa.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kiinnitän Katri Kulmunin huomiota huolellisuuteen valtion varojen asianmukaisessa käytössä ja kansalaisten luottamuksen turvaamiseen ministeriöiden virkatoimintaa kohtaan.

Saatan edellä valtion varojen käytön avoimuudesta ja perusteltavuudesta lausumani käsityksen työ- ja elinkeinoministeriön tietoon.

Lähetän ratkaisuni tiedoksi valtioneuvoston kanslialle otettavaksi huomioon ministereitä koskevassa ohjeistuksessa.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Esittelijäneuvos

Johanna Koivisto